

# YPÄJÄN

## KULTTUURIKASVATUSSUUNNITELMA

**LUOVUUS**

**LUKEMINEN**

**LÄSNÄOLO**

**LUONTO**

**LIIKE**

**LEIKKI**

**LAATU**

**LAPSI**



# YRÄJÄ



# SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	4
Arvot ja tavoitteet	5
Varhaiskasvatus ja esiopetus	7
Leikki osana kulttuuri- ja taidekasvatusta	
Perusopetus	
1-2lk. Lukeminen osana kulttuuri- ja taidekasvatusta	8
3-4lk. Luovuus osana kulttuuri- ja taidekasvatusta	9
5-6lk. Läsnäolo osana kulttuuri- ja taidekasvatusta	10
7lk. Liike osana kulttuuri- ja taidekasvatusta	11
8-9lk. Laatu osana kulttuuri- ja taidekasvatusta	12
Toisen asteen opetus	13
Luonto osana kulttuuri- ja taidekasvatusta	
Kulttuuriryöryhmä	14
Oman alueen kulttuurikohteet	14
Seutukunnalliset kulttuurikohteet	

# JOHDANTO

***Ypäjän kulttuurikasvatussuunnitelma on varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmia täydentävä asiakirja. Asiakirja on laadittu työryhmässä vuosina 2017-2018 ja tavoitteena on arvioida ja päivittää suunnitelma kahden vuoden välein.***

Ypäjän kulttuurikasvatussuunnitelman tavoitteena on vahvistaa kulttuuri- ja taidekasvatusta ja sen saavutettavuutta kunnassa. Toimintaa ohjaa lasten, nuorten ja perheen hyvinvointi. Tavoitteena on tukea lapsen ja nuoren kasvua niin, että hän uskoo itseensä ja mahdollisuuksiinsa, on utelias uusia asioita kohtaan, on valmis oppimaan uutta ja välittää muista. Lähtökohtana on, että lapsella on oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään (YK:n lapsen oikeuksien sopimus 20.11.1989).

Toimintaa ohjaavat YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen lisäksi, lasten oikeuksien toteutumisen edistäminen eli toiminnassa huomioidaan Unicefin lapsiystävällinen kunta -malli, toimintaa ohjaavat valtakunnalliset arvot ja normit ja Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton Laatukäsikirjan arvomaailma sekä kunnan oma strategia. Toiminta on avointa monipuoliselle yhteistyölle eri toimijoiden kanssa.

Kulttuuriyhdistys Kuvio ry:n LEKA -leikki ja kasvu, verkostomainen lastenkulttuurikeskus on luonut toiminta-alueelleen yhteistyössä kuntien kanssa 7L:n kulttuurikasvatussuunnitelma toimintamallin. Toimintamallin keskiössä on Lapsi ja lasten kasvua tuetaan seitsemällä L-kirjaimella alkavalla teemalla. 7L:n taustalla on ajatus: *”Kuvion alueen kaikki lapset ovat seitsemän L:n oppilaita”*. Seitsemän L -kirjaimella alkavaa kulttuurikasvatussuunnitelman teemaa ovat leikki, liike, lukeminen, läsnäolo, luovuus, laatu ja luonto.

Ypäjän Kulttuurikasvatussuunnitelmaa työryhmässä ovat työstäneet:

Satu Leppälahti, Ypäjän kirjasto

Silja Haavisto, vapaa-aikaohjaaja

Anne-Mari Paloposki, varhaiskasvatus/lastentarhanopettaja

Sampsa Jaakkola, sivistyslautakunta

Tarja Virtanen, koulutoimi

Riina Levander, liikuntatoimi

Teija Hämäläinen, Ypäjän Musiikkiteatteri

Pirkko Lipponen, Ypäjänkylän kyläyhdistys ja nuorisoseura

Minna Lehtola, Kulttuuriyhdistys Kuvio ry/LEKA -leikki ja kasvu, verkostomainen lastenkulttuurikeskus



# ARVOT JA TAVOITTEET

Ypäjän kulttuurikasvatussuunnitelman keskiössä on lapsi ja nuori. Kulttuurikasvatussuunnitelman arvomaailmassa vahvistetaan tasa-arvoisesti kulttuuria ja taidetta lapsille ja nuorille ja mahdollistetaan monipuoliset taide- ja kulttuurielämykset tukemaan lapsen ja nuoren kasvua. Toimintaa ohjaa lapsen, nuoren ja perheen hyvinvointi ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Toiminnassa huomioidaan kestävän kehityksen kasvatus osana kulttuuri- ja taidekasvatusta. Toiminnan tavoitteena on vahvistaa, tukea ja kehittää alueen lastenkulttuuria ja tukea laadukasta ja ammattimaista kulttuuri- ja taidekasvatusta kunnassa.

Kulttuurikasvatussuunnitelman tavoitteena on tehdä nykyinen toiminta näkyväksi ja kehittää sitä. Suunnitelman lapsilähtöisyys on lasten ja nuorten kuulemista ja ottamista mukaan toiminnan ideointiin ja toteuttamiseen. Lapsilähtöisyys tarkoittaa myös aikuisten läsnäoloa ja perheen huomioimista. Toiminnassa tuetaan lapsen ja nuoren luovuutta, ilmaisua ja kulttuuri-identiteetin muodostumista. Tekemisessä painotetaan toiminnallisuutta, osallisuutta ja lapsi on aktiivinen toimija osana yhteisöä. Lasten ja nuorten kanssa toimiessa painotetaan vuorovaikutusta ja myönteistä ilmapiiriä: kannustavan palautteen antamista ja arvostavaa vuorovaikutusta. Toimintaa ohjaa leikki/leikkimielisyys, kokeilemaan innostaminen ja turvallinen oppimisympäristö. Kuntana Ypäjä tarjoaa monipuolisia ja innostavia oppimisympäristöjä lapsille ja nuorille toteutuksessa hyödynnettäväksi.

Kulttuurikasvatussuunnitelmassa huomioidaan 7L:n teemat, jotka ovat: *leikki, lukeminen, luovuus, läsnäolo, liike, laatu ja luonto*. Ypäjällä teema leikki kuvastaa toimintaa varhaiskasvatuksessa, lukeminen toimintaa 1.-2. luokalla, luovuus toimintaa 3.-4. luokalla, läsnäolo toimintaa 5.-6. luokalla, liike toimintaa 7. luokalla ja laatu toimintaa 8.-9. luokalla. Ypäjän kulttuurikasvatussuunnitelma huomioi myös toisen asteen koulutuksessa olevat nuoret teemalla luonto.

Teemoissa leikki tarkoittaa sitä, että kulttuuriin ja taiteeseen tutustutaan, siitä opitaan, siinä tehdään ja toimitaan leikin kautta. Leikki on kokeilemista, oivaltamista ja mukana on mielikuvitus ja ilo. Leikillä vahvistetaan itse luodun kulttuurin edistämistä.

Lukeminen tarkoittaa sanataiteen vahvistamista, kirjallisuuteen ja kirjailijoihin tutustumista sekä lukemiseen innostamista. Se tarkoittaa myös monilukutaitoa. Luovuus on yhdessä tekemistä, itsensä ilmaisua ja toimintaa. Luovuudessa tutustutaan taiteen ja kulttuurin moninaisuuteen ja eläydytään. Luovuudessa vahvistetaan taitoa esiintyä.

Läsnäolo tarkoittaa identiteetin kasvun tukemista, itseilmaisun vahvistamista turvallisessa ympäristössä, mediakasvatusta ja monikulttuurisuutta. Läsnäolo tarkoittaa myös omaan kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön tutustumista. Liike on kehon ja mielen liikettä. Oman kehon toimintaan ja liikeratoihin tutustumista ja niiden tutkimista, oman kehon hallinnan vahvistamista. Liikkeessä vahvistetaan mielikuvitusta ja luovaa ajattelua.

Laatu on kokemus, se on haastavaa ja yllättävää, se herättää ajattelemaan. Se tutustuttaa ammattilaisten tekemään tuotantoon ja teoksiin, se on elämys. Luonto tarkoittaa tutustumista kulttuurin ja taiteen vaikuttavuuteen ja vaikuttamiseen. Se on rajojen rikkomista ja uuden luomista. Siinä huomioidaan kestävä kehitys, kierrätys ja ympäristö.

**LAATU**

**LÄSNÄOLO**

**LUKEMINEN**

**LAPSI**

**LEIKKI**

**LUONTO**

**LIIKE**

**LUOVUUS**



# VARHAISKASVATUS JA ESIOPETUS

## Leikki osana taide- ja kulttuurikasvatusta

### Tavoitteet

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa leikin ja tarinoiden kautta tutustutaan kulttuuriin ja taiteeseen. Toiminta on kokeilemista ja onnistumisen tunnetta. Lapsi iloitsee luovuudesta ja itsenäistyy. Lapsi on utelias ja ihmettelee, rakentaa identiteettiä. Lapsella on oikeus tutkia ja leikkiä.

Ypäjän kulttuurikasvatussuunnitelmassa tavoitteena on huomioida lapsi ja perhe. Järjestää lapsille ja perheelle suunnattuja työpajoja esim. muskari, perhesirkus. Tavoitteena on tutustua taiteeseen ja kulttuuriin leikin ja retkien kautta. Tekemällä retkiä mm. Ypäjän kirjaston näyttelyihin. Toiminta järjestetään lapsille tutussa toimintaympäristössä.

Esikoululaisille toteutetaan retkiä paikallisiin kulttuuriperintökohteisiin esim. kotiseutumuseo ja kirkko. Tavoitteena on vuosittain toteuttaa omakustanteinen retki.

### Omatoiminen osallistuminen

Vierailut Ypäjän kirjastoon ja kotiseutumuseoon, Levän koulun koulumuseoon, kirkkoon, Hevosopistoon ja Suomen hevosurheilumuseoon, Ypäjän Musiikkiteatteriin, Veteraanitupaan, Ypäjän vehnämyllyyn ja muihin oman alueen kulttuurikohteisiin (ks. kooste kulttuurikohteista).

### Oman alueen kulttuurikokemukset

#### Ypäjän kirjasto

- Kirjastoon ja sen näyttelyihin tutustuminen.

#### LEKA -verkostomainen lastenkulttuurikeskus/Kulttuuriyhdistys Kuvio ry

- Työpajoja eri taiteenaloja esitellen.  
- Seminaareja ja koulutustilaisuuksia aikuisille tueksi toimintaan lasten kanssa.

#### Kulttuuri Puomi ry

- Lapsille suunnatut esiintyjävierailut mm. konsertit ja teatteriesitykset.

#### Kulttuurikokemuksia tarjoavat edellä mainittujen lisäksi vaihtelevin sisällöin

Jokiläänin kansalaisopisto, MLL-Ypäjä ja 4H Jokioinen-Ypäjä.

### Yhteiset kulttuuritapahtumat

#### Ypäjän kunta

Pertun päivän kulttuuripalvelut lapsille ja nuorille (elokuu).  
Joulunavauksen kulttuuripalvelut lapsille ja nuorille (marraskuun viimeinen viikonloppu).

Vuosittain yhteistyössä yhdistysten ja muiden toimijoiden kanssa järjestettävä retki.

#### Ypäjän seurakunta

Vappujuhla/ Helatorstain lapsiperhejuhla.

**KOKEILEMINEN**

**ILO**

**MIELIKUVITUS**

**TARINAT**

**MINÄ ITSE**

**PERINNELEIKIT**

**LEIKKI**

# PERUSKOULU 1. ja 2. luokkalaiset

## Lukeminen osana taide- ja kulttuurikasvatusta

### Tavoitteet

Peruskoulussa 1. ja 2. luokalla tavoitteena on lukemaan innostaminen. Lukeminen on kirjailijoihin, kirjallisuuteen, ilmaisuun ja sanataiteeseen tutustumista. Se on monilukutaidon vahvistamista. Lukutaitoa kehitetään leikinomaisten harjoitteiden kautta. Lapsi oppii tekemään päätelmiä, tarinoita ja ymmärtämään lukemaansa. Hänestä kehittyy taitava lukija ja hänellä kehittyy into lukemiseen.

Toiminnassa vahvistetaan itsensä ilmaisua sanallisesti ja luodaan onnistumisen kokemuksia. Toiminnassa huomioidaan mielikuvitus ja satumaailma, siellä seikkaileminen ja eri roolien tunnistaminen tarinoissa. Asioitaan tehdään yhdessä, luodaan yhteisöllisyyden tunnetta ja luodaan omia mielipiteitä. Toiminnan toteutuksessa huomioidaan kotiseutuperinne ja elämys.

### Omatoiminen osallistuminen

Vierailut Ypäjän kirjastoon ja kotiseutumuseoon, Levän koulun koulumuseoon, kirkkoon, Hevosopistoon ja Suomen hevosurheilumuseoon, Ypäjän Musiikkiteatteriin, Veteraanitupaan, Ypäjän vehnämyllyyn ja muihin oman alueen kulttuurikohteisiin (ks. kooste kulttuurikohteista).

### Oman alueen kulttuurikokemukset

#### Ypäjän kirjasto

- Tutustuminen kirjastoon ja kirjavinkkaus.

#### Haavi

- Toimintaa kaiken ikäisille.

#### LEKA -verkostomainen lastenkulttuurikeskus/ Kulttuuriyhdistys Kuvio ry

- Työpajoja eri taiteenaloja esitellen esim. konserttikeskusten työpajoja.  
- Seminaareja ja koulutustilaisuuksia lasten kanssa toimiville.

#### Kulttuuri Puomi ry

- Lapsille suunnatut esiintyävierailut mm. konsertit ja teatteriesitykset.

#### Kulttuurikokemuksia tarjoavat edellä mainittujen lisäksi vaihtelevin sisällöin

Jokiläänin kansalaisopisto, MLL-Ypäjä, 4H Jokioinen-Ypäjä.

### Yhteiset kulttuuritapahtumat

#### Ypäjän kunta

Pertun päivän kulttuuripalvelut lapsille ja nuorille (elokuu).

Joulunavauksen kulttuuripalvelut lapsille ja nuorille (marraskuun viimeinen viikonloppu).

Vuosittain yhteistyössä yhdistysten ja muiden toimijoiden kanssa järjestettävä retki.

#### Ypäjän seurakunta

Vappujuhla/ Helatorstain lapsiperhejuhla.

### Valtakunnalliset teemaviikot

Sanomalehtiweek (alkuvuosi), Mediataitoviikko (alkuvuosi),

Lukuviikko (huhtikuu) ja Elokuviikot (lokakuu).

**KESKUSTELU**

**KIELI**

**ELÄMYS**

**MONIPUOLISUUS**

**ÄÄNI**

**INTERAKTIIVISUUS**

**LUKEMINEN**



# PERUSKOULU 3. ja 4. luokkalaiset

## Luovuus osana taide- ja kulttuurikasvatusta

### Tavoitteet

Peruskoulussa 3. ja 4. luokalla tavoitteena on tukea luovuutta, oman näkökulman ja persoonan vahvistamista. Osana toimintaa on luomisen ilo ja itsensä toteuttaminen. Ollaan osallisia ja tehdään yhdessä. Tutustutaan luovuuden monimuotoisuuteen ja eläydytään. Havainnoidaan luovuus omassa ympäristössä.

Lapsi on aktiivinen ja sosiaalinen. Toiminnassa tuetaan ottamaan huomioon muiden tunteita, ajatuksia ja tarpeita. Vahvistetaan persoonan itsenäistymistä ja itsensä ilmaisua. Luovuudessa tavoitteena on oman tuotannon esittely esim. näyttely/näytelmä.

### Omatoiminen osallistuminen

Vierailut Ypäjän kirjastoon ja kotiseutumuseoon, Levän koulun koulumuseoon, kirkkoon, Hevosopistoon ja Suomen hevosurheilumuseoon, Ypäjän Musiikkiteatteriin, Veteraanitupaan, Ypäjän vehnämyllyyn ja muihin oman alueen kulttuurikohteisiin (ks. kooste kulttuurikohteista).

### Oman alueen kulttuurikokemukset

#### Ypäjän kirjasto

- Kirjavinkkaus kirjastolla.

#### Haavi

- Toimintaa kaiken ikäisille.

#### LEKA -verkostomainen lastenkulttuurikeskus/ Kulttuuriyhdistys Kuvio ry

- Työpajoja eri taiteenaloja esitellen esim. keramiikkapajoja.  
- Seminaareja ja koulutustilaisuuksia lapsia ympäröiville aikuisille.

#### Kulttuuri Puomi ry

- Lapsille suunnatut esiintyjävierailut mm. konsertit ja teatteriesitykset.

#### Kulttuurikokemuksia tarjoavat edellä mainittujen lisäksi vaihtelevin sisällöin

Jokiläänin kansalaisopisto, MLL-Ypäjä, 4H Jokioinen-Ypäjä.

### Yhteiset kulttuuritapahtumat

#### Ypäjän kunta

Pertun päivän kulttuuripalvelut lapsille ja nuorille (elokuu).  
Joulunavauksen kulttuuripalvelut lapsille ja nuorille (marraskuun viimeinen viikonloppu).  
Vuosittain yhteistyössä yhdistysten ja muiden toimijoiden kanssa järjestettävä retki.

#### Ypäjän seurakunta

Vappujuhla/ Helatorstain lapsiperhejuhla.

### Valtakunnalliset teemaviikot

Sanomalehtiviikko (alkuvuosi), Mediataitoviikko (alkuvuosi),  
Lukuviikko (huhtikuu) ja Elokuviikot (lokakuu).

**OSALLISUUS**

**OMA NÄKEMYS**

**PROSESSI**

**TUOTOS**

**YMPÄRISTÖ**

**YHDESSÄ TEKEMINEN**

**LUOVUUS**

# PERUSKOULU 5. ja 6. luokkalaiset

## Läsnäolo osana taide- ja kulttuurikasvatusta

### Tavoitteet

Peruskoulussa 5. ja 6. luokalla painotetaan läsnäoloa osana taide- ja kulttuurikasvatusta. Se tarkoittaa läsnäoloa toiminnassa, sosiaalisessa mediassa, viestinnässä ja vuorovaikutuksessa ikätovereiden ja aikuisten kanssa. Luodaan turvallinen ympäristö keskustelulle, keskustellaan hyvistä käytänteistä ja käytöksestä sosiaalisessa mediassa ja mediakriittisyydestä.

Toiminnassa huomioidaan monikulttuurisuus, kansainvälisyys ja mediakasvatus. Toimintaa ohjaa aktiivinen toiminta ja onnistumisen tunne. Toiminnalle tärkeää on aikuisten läsnäolo ja yhteinen toiminta perheenä.

### Omatoiminen osallistuminen

Vierailut Ypäjän kirjastoon ja kotiseutumuseoon, Levän koulun koulumuseoon, kirkkoon, Hevosopistoon ja Suomen hevosurheilumuseoon, Ypäjän Musiikkiteatteriin, Veteraanitupaan, Ypäjän vehnämyllyyn ja muihin oman alueen kulttuurikohteisiin (ks. kooste kulttuurikohteista).

### Oman alueen kulttuurikokemukset

#### Ypäjän kirjasto

- Kirjavinkkaus kirjastolla.

#### Haavi

- Toimintaa kaiken ikäisille.

#### LEKA -verkostomainen lastenkulttuurikeskus/ Kulttuuriyhdistys Kuvio ry

- Työpajoja eri taiteenaloja esitellen esim. sirkuskoulu.

- Seminaareja ja koulutustilaisuuksia tukemaan aikuisten toimintaa lasten kanssa.

#### Kulttuuri Puomi ry

- Lapsille suunnatut esiintyjävierailut mm. konsertit ja teatteriesitykset.

#### Kulttuurikokemuksia tarjoavat edellä mainittujen lisäksi vaihtelevin sisällöin

Jokiläänin kansalaisopisto, MLL-Ypäjä, 4H Jokioinen-Ypäjä.

### Yhteiset kulttuuritapahtumat

#### Ypäjän kunta

Pertun päivän kulttuuripalvelut lapsille ja nuorille (elokuu).

Joulunavauksen kulttuuripalvelut lapsille ja nuorille (marraskuun viimeinen viikonloppu).

Vuosittain yhteistyössä yhdistysten ja muiden toimijoiden kanssa retki.

#### Ypäjän seurakunta

Vappujuhla/ Helatorstain lapsiperhejuhla.

### Valtakunnalliset teemaviikot

Sanomalehtiviikko (alkuvuosi), Mediataitoviikko (alkuvuosi),

Lukuviikko (huhtikuu) ja Elokuviikko (lokakuu).

**MINÄ SOMESSA**

**VIESTINTÄ**

**AKTIIVINEN**

**ONNISTUMINEN**

**KRIITTISYYS**

**TOISEN HUOMIOIMINEN**

**LÄSNÄOLO**

# PERUSKOULU 7. luokkalaiset

## Liike osana taide- ja kulttuurikasvatusta

### Tavoitteet

Peruskoulussa 7. luokkalaisten painopiste on liikkeessä. Liike on oman kehon ja mielen liikettä. Se on oman kehon liikeratojen kokeilemistä ja ajattelutaidon kehittämistä. Se on oman kehon ja mielen rajojen tutkimista ja oman potentiaalin löytämistä. Liike on oman minäkuvan luomista ja itsenäistymistä.

Toiminnassa keskustellaan mielipiteistä, asenteista ja mieltymyksistä. Annetaan nuorille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Tutkitaan omaa persoonallista tilaa ja läheisyyttä ympäristöön.

### Omatoiminen osallistuminen

Vierailut Ypäjän kirjastoon ja kotiseutumuseoon, Levän koulun koulumuseoon, kirkkoon, Hevosopistoon ja Suomen hevosurheilumuseoon, Ypäjän Musiikkiteatteriin, Veteraanitupaan, Ypäjän vehnämyllyyn ja muihin oman alueen kulttuurikohteisiin (ks. kooste kulttuurikohteista).

### Oman alueen kulttuurikokemukset

#### Ypäjän kirjasto

- Kirjavinkkaus kirjastolla.

#### Haavi

- Toimintaa kaiken ikäisille.

#### LEKA -verkostomainen lastenkulttuurikeskus/ Kulttuuriyhdistys Kuvio ry

- Työpajoja eri taiteenaloja esitellen esim. konserttikeskuksen työpajoja.  
- Seminaareja ja koulutustilaisuuksia lapsia ympäröiville aikuisille.

#### Kulttuuri Puomi ry

- Lapsille suunnatut esiintyjävierailut mm. konsertit ja teatteriesitykset.

#### Kulttuurikokemuksia tarjoavat edellä mainittujen lisäksi

Jokiläänin kansalaisopisto, MLL-Ypäjä, 4H Jokioinen-Ypäjä.

### Yhteiset kulttuuritapahtumat

#### Ypäjän kunta

Pertun päivän kulttuuripalvelut lapsille ja nuorille (elokuu).

Joulunavauksen kulttuuripalvelut lapsille ja nuorille (marraskuun viimeinen viikonloppu).

Vuosittain yhteistyössä yhdistysten ja muiden toimijoiden kanssa järjestettävä retki.

#### Valtakunnalliset teemaviikot

Sanomalehtiviikko (alkuvuosi), Mediataitoviikko (alkuvuosi),  
Lukuviikko (huhtikuu) ja Elokuvaviikko (lokakuu).

**ITSEILMAISU**

**KEHO**

**TILA**

**RYTMI**

**SOSIAALINEN VERKOSTO**

**TUTKIMINEN**

**LIIKE**

# PERUSKOULU 8. ja 9. luokkalaiset

## Laatu osana taide- ja kulttuurikasvatusta

### Tavoitteet

Laadun tavoitteena on positiivinen vaikutus nuoren elämään ja avartaa käsitystä taiteesta ja kulttuurista. Tehdä tutuksi ammattilaisten luomaa taidetta, alan monipuolisuus huomioiden. Herättää nuori pohtimaan ja keskustelemaan, luomaan omia mielipiteitä havaintojen ja elämysten kautta.

Tavoitteena on, että kulttuurin moninaisuus on tasa-arvoisesti kaikkien nuorten saatavilla. Nuorella on oikeus ja mahdollisuus osallistua kulttuuri- ja taide-elämään. Laadun kivijalkoja ovat ammattitaito, luovuus ja keskiössä on nuori. Haastetaan nuori kokeilemaan uusia asioita.

### Omatoiminen osallistuminen

Vierailut Ypäjän kirjastoon ja kotiseutumuseoon, Levän koulun koulumuseoon, kirkkoon, Hevosopistoon ja Suomen hevosurheilumuseoon, Ypäjän Musiikkiteatteriin, Veteraanitupaan, Ypäjän vehnämyllyyn ja muihin oman alueen kulttuurikohteisiin (ks. kooste kulttuurikohteista).

### Oman alueen kulttuurikokemukset

#### Ypäjän kirjasto

- Kirjavinkkaus kirjastolla.

#### Haavi

- Toimintaa kaiken ikäisille.

#### LEKA -verkostomainen lastenkulttuurikeskus/ Kulttuuriyhdistys Kuvio ry

- Työpajoja eri taiteenaloja esitellen esim. konserttikeskuksen työpajoja.  
- Seminaareja ja koulutustilaisuuksia lapsia ympäröiville aikuisille.

#### Kulttuuri Puomi ry

- Lapsille suunnatut esiintyjävierailut mm. konsertit ja teatteriesitykset.

#### Kulttuurikokemuksia tarjoavat edellä mainittujen lisäksi

Jokiläänin kansalaisopisto, MLL-Ypäjä, 4H Jokioinen-Ypäjä.

### Yhteiset kulttuuritapahtumat

#### Ypäjän kunta

Pertun päivän kulttuuripalvelut lapsille ja nuorille (elokuu).

Joulunavauksen kulttuuripalvelut lapsille ja nuorille (marraskuun viimeinen viikonloppu).

Vuosittain yhteistyössä yhdistysten ja muiden toimijoiden kanssa järjestettävä retki.

#### Valtakunnalliset teemaviikot

Sanomalehtiviikko (alkuvuosi), Mediataitoviikko (alkuvuosi),  
Lukuviikko (huhtikuu) ja Elokuviikko (lokakuu).

**MONIPUOLISUUS**

**AMMATTITAITO**

**KOKEILEMINEN**

**ELÄMYS**

**OSALLISUUS**

**VAIKUTTAMINEN**

**LAATU**

# TOINEN ASTE

## Luonto osana taide- ja kulttuurikasvatusta

### Tavoitteet

Tiedostetaan taide ja kulttuuri mahdollisuutena vaikuttaa ympäristöön ja tutustutaan siihen vuorovaikutuksen välineenä. Haastetaan nuori kokeilemaan taiteen ja kulttuurin rajoja, luomaan uutta ja ottamaan kantaa turvallisessa ympäristössä. Käydään keskustelua taiteen sanomasta ja kulttuurin monimuotoisuudesta.

Toiminnassa huomioidaan kestävä kehitys ja tuetaan etsimään omaa ääntä, omaa persoonallista tapaa vaikuttaa, olla osallisena, viestiä ja toimia. Olla aktiivinen toimija yhteisössä. Toiminnan kautta avarretaan nuoren mielikuvaa hänen mahdollisuuksista tulevaisuudessa.

### Omatoiminen osallistuminen

Vierailut Ypäjän kirjastoon ja kotiseutumuseoon, Levän koulun koulumuseoon, kirkkoon, Hevosopistoon ja Suomen hevosurheilumuseoon, Ypäjän Musiikkiteatteriin, Veteraanitupaan, Ypäjän vehnämyllyyn ja muihin oman alueen kulttuurikohteisiin (ks. kooste kulttuurikohteista).

### Oman alueen kulttuurikokemukset

#### Ypäjän kirjasto

- Kirjavinkkaus kirjastolla.

#### Haavi

- Toimintaa kaiken ikäisille.

#### LEKA -verkostomainen lastenkulttuurikeskus/ Kulttuuriyhdistys Kuvio ry

- Työpajoja eri taiteenaloja esitellen esim. konserttikeskusten työpajoja.  
- Seminaareja ja koulutustilaisuuksia lapsia ympäröiville aikuisille.

#### Kulttuuri Puomi ry

- Lapsille suunnatut esiintyjävierailut mm. konsertit ja teatteriesitykset.

#### Kulttuurikokemuksia tarjoavat edellä mainittujen lisäksi

Jokiläänin kansalaisopisto, MLL-Ypäjä, 4H Jokioinen-Ypäjä.

### Yhteiset kulttuuritapahtumat

#### Ypäjän kunta

Pertun päivän kulttuuripalvelut lapsille ja nuorille (elokuu).

Joulunavauksen kulttuuripalvelut lapsille ja nuorille (marraskuun viimeinen viikonloppu).

Vuosittain yhteistyössä yhdistysten ja muiden toimijoiden kanssa järjestettävä retki.

#### Valtakunnalliset teemaviikot

Sanomalehtiviikko (alkuvuosi), Mediataitoviikko (alkuvuosi),  
Lukuviikko (huhtikuu) ja Elokuvaviikko (lokakuu).

**POIKKITAIDE**

**SANOMA**

**TULEVAISUUS**

**KIERRÄTYS**

**VAIKUTTAVUUS**

**RAJOJEN RIKKOMINEN**

**LUONTO**

# KULTTUURITYÖRYHMÄ

*Nimetään päiväkodeille ja kouluille kulttuurivastaavat, joihin voi olla yhteydessä yhteistyö ja muista mahdollisuuksista kulttuurin ja taiteen alalla, he ovat osa kulttuurityöryhmää.*

Tehtävät ja tavoite:

- kehittää alueen kulttuurikasvatusta ja lasten ja nuorten kulttuuripalveluita
- pitää yllä keskustelua yhteistyöstä ja kehittää yhteistä toimintaa
- vuosittain tammikuussa koostaa vuosittaisen kulttuurisuunnitelman linjaukset kulttuurikasvatussuunnitelman mukaisesti
- keskustellaan tarvittavista koulutuksista ja kehitysideoista.

## OMAN ALUEEN KULTTUURIKOhteet

### Ypäjän kirjasto

*Hossintie 2*

Ypäjälle perustettiin ensimmäinen kirjasto vuonna 1859. Se tunnettiin tuolloin Perttulan lainakirjastona, ja sen perustamiseen vaikuttivat suuresti Jokioisten ja Ypäjän (Perttula) kappeliseurakuntien pastori Erik Napoleon Bonsdorff sekä kartanonhaltija Seth Rönnbäck. Molemmat olivat kansanvalistuksen harrastajia ja kannattivat kirjaston perustamista. Kirjasto oli sijoitettu Kartanonkylän Kartanoon.

Kartanon jälkeen kirjasto siirrettiin ensin vanhan kirkon sakaristoon, ja seurakunnan saatua oman papin ja pappilan se sijoitettiin seurakunnan pappilaan. Jonkin aikaa kirjasto toimi Matti Seppälän kodissa, minkä jälkeen vuonna 1894 se siirrettiin Perttulan kansakouluun, pitäjän ensimmäiseen kansakouluun. Siellä se toimi yli 20 vuotta koulun opettajien hoitamana.

Kirjasto toimi siis jo 1800-1900 -lukujen vaihteessa nykyisessä kirjastorakennuksessa. Perttulan kansakoulun jälkeen kirjasto toimi Perttulan alakoulussa, Anna Maija Rautasen ja Ida Papalin asunnoissa, ja lopulta se siirrettiin Ypäjän kunnantaloon.

Nykyiseen kirjastotaloon kirjasto muutti vuonna 1982. Tuolloin kirjaston käytössä oli vain puolet talon pinta-alasta, ja loput tilat olivat Perttulan koulun käytössä. Vuonna 2009 kirjastotalo remontoitiin perusteellisesti Museoviraston ohjeiden mukaisesti ja kirjasto sai käyttöönsä talon alakerran kaikki 400 neliometriä.

Lisää tietoa: <http://www.lounakirjastot.fi/kirjastot/ypaja/kirjaston-esittely/>

## Ypäjän kirkko

*Perttulantie 6*

Pieni kirkko on ollut Loimijoen rannalla kirkon mäellä jo 1300-luvun alussa. Sen nimi oli ”St Bertils Capel” eli Pyhän Pertun kappeli. Noin 1500-luvun alussa seurakunta joutui Tammelan kivikirkkokunnan kappeliksi, joka koostui Perttulan, Kartanon, Varsanojan, Viloilan, Somiskalan, Levän ja Palikkalan kylistä. Tammelan alaisuudesta Perttulan kappeli itsenäistyi 31.5.1892 Ypäjän seurakunnaksi – uusi nimi saatiin rautatieaseman nimestä. Vuonna 1911 seurakuntaan liitettiin Loimaaseen kuuluneet Ypäjänkylä ja Manninen. Seurakunnan pinta-ala oli tällöin 184,5 km<sup>2</sup> ja jäseniä oli noin 3800.

Uuden kansallisromanttisen jugend-tyylisuunnan mukainen nykyinen kirkko rakennettiin toukokuusta 1901 marraskuuhun 1902 välisenä aikana vanhan kirkontontin viereen. Kirkon ovat suunnitelleet arkkitehdit Henrik Helin ja Aleksander Nyström.

Nykyinen kirkko on 800 paikkainen, 28,4 metriä pitkä, 17,4 metriä leveä ja kirkkosalin kohdalta 7,2 metriä korkea. Kellotorni ulottuu 23,5 metrin korkeuteen. Erikoisuutena on peltikatto ja sementtilattia sekä alttarin ja urkuparven sijoitus länsipäättyyn. Parvelle rakennettiin Zachariassonin 10-äänikertaiset pneumaattiset urut. Kesällä 1939 kirkkoa korjattiin ja sen ulkonäkö muuttui huomattavasti funkkistyylin suuntaan. Urkuparvi siirrettiin taakse ja rakennettiin Kangasalan 18 + 3 -äänikertaiset urut. Vuosina 1997-1998 kirkkoa korjattiin jälleen ja alkuperäistä ulkonäköä palautettiin takaisin pitsi-ikkunoiden ja vaaleiden värien avulla. Katosta, alttarin yläpuolelta, löytyy valoin tehty tähtitaivas.

Lisää tietoa: <http://www.ypajanseurakunta.fi>

## Ypäjän kotiseutumuseo

*Perttulantie 20*

Kotiseutumuseon alueen museotoiminta käynnistyi vuonna 1966. Ensimmäinen rakennus ´lukkarin puustelli´ siirrettiin alueelle vuonna 1941. Rakennuksista ainoastaan ´Pappilan vanha paririihi´ sijaitsee alkuperäisellä paikallaan.

**Lukkarintupa eli Lukkarinpuustelliksi** tai pitäjäntuvaksi kutsuttu rakennus sijaitsi alun perin Perttulan (Ypäjän) seurakunnan vuonna 1798 rakennetun puukirkon vieressä. Lukkarintuvan viimeiset varsinaiset asukkaat olivat lukkari Claes Löfroos ja hänen vaimonsa Amalia Löfroos. Kanttorilassa pidettiin Perttulan pitäjän- ja kunnan- kokouksia sekä kirkollisia kokouksia. Siellä suoritettiin myös ruumiinavauksia piirilääkärin toimesta. Löfroos oli tunnettu myös parantamistaidoistaan. Hän lastoitti mm. kansallisen suurmiehemme Elias Lönnrotin poikki menneen jalan Perttulan Nokkalan kestikievarissa. Lönnrot oli tuolloin vuonna 1870 matkalla Loimaalle. Lukkarin puustelli on pieni; asuinosan mitat ovat 6,6 X 8,7 m.

Museoalueen suurin rakennus on ns. **pappilan paririihi**. Vuonna 1896 rakennettu riihi sijaitsee alkuperäisellä paikallaan. Riihen pituus on 25,2 m ja leveys 14,5 m. Tämä riihi ei edusta Ypäjän maataloissa tavallista riihityyppiä. Rakennuksen molemmissa päissä on riihihuone. Kyseessä on toisin sanoen ns. paririihi. Riihien välissä on luuva, luha eli puintihuone, edessä lakka eli katos sekä takana pahnalato. Paririihessä voitiin puida nopeasti suuriakin määriä viljaa. Riihen erikoisuutena on se, että viljankuivaushuoneiden lämmitys tapahtuu rakennuksen ulkopuolelta. Kiukaat on sijoitettu riihen päätyseinän viereen. Molemmissa päädyissä on puinen koppi, jonka kautta pääsee lämmittämään kiuasta.

Toiseen riihihuoneeseen on rakennettu 1920-luvulla viljan kuivauslava. Tuohon aikaan vilja puitiin jo puimakoneella ja jyvät kuivatettiin puinnin jälkeen tämän lavan päällä.

Museoalueella oleva **aitta** sijaitsi alun perin pappilan maalla. Aitta on rakennettu 1700-luvulla vilja-aitaksi. Museoalueelle aitta siirrettiin vuonna 1964. Aitta on kaksikerroksinen hirsirakennus. Kooltaan se on 4 x 4 m. Aitta on rakennettu lyhytnurkkaisen salvoskehikon päälle. Aitassa on pärekate. Tämä aitta on tyypiltään ns. etukattonen aitta. Etukatoksellista aittaa tavataan eniten Lounais-Suomessa ja se onkin tämän alueen yleisin vilja-aittatyyppejä.

Museon **tuulimylly** sijaitsi alun perin Ypjäнкylän Vanha-Seppälän tilan pellolla. Tuulimyllyn on rakentanut Frans Vanha-Seppälä. Se on rakennettu viimeistään 1870-luvulla, mahdollisesti jo 1850-luvulla. Vanha-Seppälän perikunta lahjoitti tuulimyllyn kunnalle käytettäväksi museotarkoituksiin. Se siirrettiin kunnan toimesta vuonna 1957 Perttulan Honkalan mäelle, museoalueelta kirkolle vievän tien varteen. Tuulimylly siirrettiin Honkalan mäeltä museoalueelle vuonna 1964.

Museon tuulimylly on tyypiltään ns. harakkamylly. Siinä on hirsistä salvottu 5 x 5 metrin kokoinen alaosa, jossa mylynkivet sijaitsevat. Mylly on täydessä käyttökunnossa.

**Savusauna** museoalueelle saatiin Ypäjän Mannisten kylän Lehtimäen talosta. Maire ja Yrjö Kannisto lahjoittivat 17.3.1965 allekirjoitetulla lahjakirjalla saunarakennuksen Ypäjän kunnalle. Museoalueelle siirretty sauna on hirsirunkoinen savusauna, joka on rakennettu 1880- tai 1890-luvulla. Saunarakennus on kooltaan 3 x 5 m. Siinä on hirrestä tehty löylyhuone ja laudasta rakennettu porstua.

Museoalueelle etsittiin torppaa tai vastaavaa asuinrakennusta usean vuoden ajan. Vuonna 1977 löytyi lopulta kaksikin sopivan tuntuista rakennusta; Säterin torppa ja ns. Levomäen torppa, jota myöhemmin alettiin kutsua **Laurilan torpaksi**. Matti ja Pentti Levomäki olivat halukkaita lahjoittamaan ns. Levomäen torpan kotiseutumuseoalueelle siirrettäväksi. Museovirasto myönsi avustusta rakennuksen siirrolle ja se siirrettiin vuonna 1978 museoalueelle. Tämä museoalueelle siirretty rakennus tunnettiin nimellä "Ville Heikkilä", sen omistaneen Heikkilän perheen mukaan.

Lisää tietoa: [http://www.ypaja.fi/fi/palvelut/kirjasto-\\_ja\\_kulttuuri/kotiseutumuseo](http://www.ypaja.fi/fi/palvelut/kirjasto-_ja_kulttuuri/kotiseutumuseo)



## **Veteraanitupa**

*Perttulantie 7*

## **Hevosopisto ja Suomen hevosurheilumuseo**

*Kerhotie 11 (aiemmin Varsanojantie 63)*

Museorakennus on tunnelmallinen Kartanonkylän kartanon viljamakasiini 1700-luvun lopulta. Perinteikäs Siittolanmäki on 1930-luvulta saakka ollut tallialuetta ja museota ympäröi idyllinen Loimijokilaakson kulttuurimaisema hevoslaitumiseen.

Lisää tietoa: <http://www.hevosurheilumuseo.fi/>

## **Ypäjän Musiikkiteatteri**

*Hossintie 4*

Ypäjän musiikkiteatteri ry on vireästi toimiva harrastajateatteriryhmä, joka on toiminut Ypäjällä jo vuodesta 1985. Aluksi kansalaisopiston opintoryhmänä ja vuodesta 1990 omana yhdistyksenään. Ryhmään kuuluu vuosittain kymmeniä harrastajanäyttelijöitä, 15-20 orkesterilaista ja lisäksi lukuisa joukko paikallisia avustajia.

Ypäjän Musiikkiteatteri on tullut tunnetuksi opereteista ja musikaaleista. Ypäjän Musiikkiteatteri toimii kesäteatterina, joka esiintyy Ypäjän kotiseutumuseon alueelle rakennetulla laajalla näyttämöllä. Katsojat voivat nauttia esityksistä 500-paikkaisessa kiinteässä, katetussa katsomossa.

Teatterinteossa on Ypäjällä painotettu esityksen musiikillista ja koreografista puolta. Ohjaajat ovat olleet ammattilaisia, joukossa mm. Paavo Liski, jonka panos kesäkuntansa omalle teatterille oli merkittävä.

Lisää tietoa: <http://www.ypajanmusiikkiteatteri.fi/>

## **Ypäjän vehnämylly**

*Ypäjänkyläntie 956*

## **Loimijoki Golf**

Loimijoki Golf on Loimaan ja Forssan talousalueella toimiva golfseura, joka on perustettu vuonna 1988 ja ollut Suomen Golfliiton jäsenenä vuodesta 1991.

Kenttä Ypäjällä on rakennettu vanhalle tilalle, joka on ollut Jaakkolan suvun asutettuna vuodesta 1539. Maanviljely oli elinkeino 18 ensimmäisellä isäntäperheellä ja 19. isäntä Osmo Jaakkola päätti golfsentän toteuttamisesta tilalle. Alkuna kenttä on saanut maanviljelijä Osmo Jaakkolan toimesta, kun 1980-luvun loppupuolella maatalouden ylituotanto-ongelma oli valloillaan. Muut jättivät peltonsa kesannoille, mutta Jaakkolat raivasivat pellon rangeksi. Hyvin suuri osa Suomen kentistä onkin rakennettu osittain tai kokonaan maanviljelyskäytöstä poistuneille pelloille. Pelaaminen aloitettiin kuudella väylällä vuonna 1992. Tilan alkuperäinen päärakennus tuhoutui

tulipalossa vuonna 1902 ja tilaa tuolloin hallinnut isäntäperhe muutti viereiseen rakennukseen, joka on nykyisin kentän päärakennuksena, klubi talona. Klubirakennuksen läheisyydessä sijaitsee vanha, 1800-luvulla rakennettu hevostalli, joka on peruskorjattu vuonna 2003 uusiksi kokous- ja saunatiloiksi.

Lisää tietoa: <https://www.loimijokigolf.fi/>

# SEUTUKUNNALLISET KULTTUURIKOHTEET

## FORSSA

### FORSSAN MUSEO

*Wahreninkatu 12*

Kirjan kankaan näyttely -perusnäyttely

Museon perusnäyttely Kirjavan kankaan kaupunki kertoo elämästä Forssassa ja sitä ympäröivällä maaseudulla 1800-luvulta 1970-luvulle.

Tarina alkaa ajasta, jolloin Jokioisten ja Wiksbergin mahtikartanoiden välissä oli vain joukko kyläpahasia. Vuonna 1838 Jokioisten kartanon verkatehtaan johtajaksi saatiin ruotsalainen Axel Wahren, tekstiilisuvun jälkikasvaa, Euroopasta oppinsa saanut värjärimestari. Verkatehdas alkoi taas menestyä, mutta Wahren halusi enemmän. Vuonna 1847 hän perusti Kuhalankosken partaalle Kehräämön, joka sai nimekseen Forssa. Kehräämön ympärille alkoi kasvaa tehdaskylä, josta tuli kauppalala ja myöhemmin kaupunki.

Kehräämö sai rinnalleen kutomon, lankavärjäämön ja kangaspainon. 1900-luvulle tultaessa Forssa oli Suomen johtavia teollisuuspaikkakuntia, jonka markkinavalttina oli painettu puuvillakangas. Kylästä tuli kauppalala. Vuonna 1934 Forssa-yhtiö ja Finlayson yhtyivät, kutomonalue sai katoilleen komeat Finlayson-kyllit, ja Finlayson sai itselleen kangaspainon, jonka yhteydessä alettiin myös suunnitella kangasmalleja.

Menestyvän teollisuuden ohella kauppalassa eli vahvana myös kotiseutu-idee, jonka innoittamana perustettiin Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistys v. 1923. Hankkeen takana oli nuori Esko Aaltonen - opettaja, historioitsija ja Forssan Lehden perustaja, josta myöhemmin kuultiin monissa yhteyksissä. Aaltosen tovereineen perustaman museoyhdistyksen kokoelmille perustuu tämä näyttely.

1960-luvulla kauppalasta tuli kaupunki. Tekstiilitehtaan lisäksi kaupunkiin saatiin toinen mahtava tehdas. Humppilan poika Armas Puolimatka perusti kaupunkiin Rakennusvalmisteen, valmistamaan betonielementtitaloja Suomeen ja Neuvostoliittoon. Näyttely ulottuu Rakennusvalmisteen myötä 1990-luvulle.

Historian virstanpylväiden ja teollisuuslaitosten jyhkeiden seinien suojissa ihmisistä ja heidän elämästään rakentui kaupungin todellisuus. Siitä kertoo Kirjavan kankaan kaupunki.

Ronttismäen tehtaalaismuseo

Idyllisen Kalliomäen 2. linjalla sijaitseva Ronttismäen tehtaalaismuseo esittelee kolme asuinrakennusta ja ulkorakennuksen esimerkkinä tehtaalaisten asuinoloista 1870-

luvulta 1930-luvulle. Tehtaalamuseo on avoinna kesäisin ja muulloin tilauksesta. Kesäisin museoalueella on yhteislaulua ja muita pieniä tapahtumia.

Avoinna kesä-elokuussa. Keväisin ja syksyisin tilauksesta.

Lisää tietoa: <http://www.forssanmuseo.fi/>

## FORSSAN KIRJASTO

### *Wahreninkatu 4*

Kirjaston kokoelmissa on n. 145 000 nidettä: erikielisiä kirjoja, sarjakuvia, lehtiä, kielikursseja, karttoja, musiikkiäänitteitä, nuotteja, elokuvia sekä tietokone- ja konsolipelejä. Sekä aikuistenosastolla että lasten ja nuorten osastolla on lukemisesteisten palvelupiste, josta voi lainata isotekstisiä kirjoja, selkokirjoja ja Celian aineistoja. E-aineistona tarjoamme kirjoja, lehtiä ja musiikkia. Kirjaston varastokokoelma käsittää n. 14 000 nidettä. Kotiseutukokoelmaan voi tutustua kirjaston tiloissa. Sinne kerätään Forssaa käsittelevää aineistoa sekä forssalaisten henkilöiden julkaisemia teoksia.

Osastoilla on teemanäyttelyitä ajankohtaisista ja muista aiheista. Myös näyttelyaineistoja lainataan. Uutuushyllyissä ja uutuusluetteloissa esitellään uusimpia hankintoja.

Lisää tietoa: <http://www.lounakirjastot.fi/>

## FORSSAN SEURAKUNTA (kirkot, kirkkomaat)

### Forssan kirkko

*1 linja 4, Kalliomäki, 30100 Forssa*

Forssan kirkko valmistui 1917 sisällissodan keskelle. Se vihittiin käyttöön 15.9.1918. Jo pitkään forssalaiset olivat halunneet omaa kirkkoa ja seurakuntaa. Vasta useiden kokousten ja tarmokkaiden valmistelujen jälkeen kirkon rakentaminen toteutui. Eryityisesti vapaaherra Palmén vei hanketta eteenpäin ja järjesteli Forssa-Yhtiöltä lahjoituksia. Yhtiön avulla oli saatu jo hautausmaa-alue 1909, kappeli sinne Rudolf Meyerin lahjoittamana 1910 sekä pappila rakennetuksi tulevan kirkon viereen 1911.

### Kojjärven kirkko

*Kojontie 94, 31130 Kojjärvi*

Kojolaiset olivat suunnitelleet omaa kirkkoa Kokon kylään. Piirustuksetkin olivat jo valmiina, mutta kustannukset pelottivat. Ratkaisuksi tuli uuden seurantalonsi muuttaminen kirkoksi, kun seurakunnan itsenäistyminen läheni. Rakennus tehtiin vuosina 1920-1922 metsänhoitaja M.J. Kallion piirustusluonnosten mukaan. Tämä Kojon seuratalo otettiin seurakunnan käyttöön ja vihittiin kirkoksi 16.12.1923. Vihkimisen toimitti Tampereen hiippakunnan piispa Jaakko Gummerus. Kirkon ulkosivuja korjattiin v. 1929 - 1930, ja 1953 sisäänkäynti muutettiin rakennuksen

itäpäätyyn. Sisätilojen peruskorjaus tehtiin 1992 arkkitehti Sampo Kyanderin piirustusten pohjalta. Puukirkon ulkosivut saivat 1997 uuden vaalean värisävyn.

## FORSSAN LUONTOMUSEO

*Wahreninkatu 4*

Forssan luonnonhistoriallinen museo esittelee Lounais-Hämeen luontoa ja luonnonsuojelutyötä. Museo sijaitsee Forssan Kehräämöalueella. Museossa on esillä noin 6.000 esinettä, mm. kattava kokonaisuus suomalaisista ja erityisesti lounaishämäläisistä linnuista ja nisäkkäistä.

Lisää tietoa:

Nettisivu: <http://www.lounaisluonto.net/museo/>

Facebook: [https://www.facebook.com/pg/luontomuseo/about/?ref=page\\_internal](https://www.facebook.com/pg/luontomuseo/about/?ref=page_internal)

## FORSSAN ELÄVIEN KUVIEN TEATTERI

*Keskuskatu 1*

Forssan Elävienkuvien Teatteri on maamme ensimmäinen maaseutuelokuvateatteri ja se on entisöity alkuperäiseen asuunsa.

Syys- ja kevätkaudella viikoittaisia elokuvaensi-iltoja sekä baletti-, ooppera- ja konserttilähetystyksiä ympäri maailmaa.

Teatteri toimii vuosittain järjestettävien kansainvälisten Mykkäelokuvafestivaalien päänäyttämönä ja sitä on mahdollista vuokrata kokous- ja yksityiskäyttöön. Forssan Elävienkuvien teatterin lehtereille mahtuu 77 henkilöä.

Lisää tietoa: <http://www.elavienkuvienteatteri.fi/>

## FORSSAN TEATTERI

*Torikatu 8*

Teatteri tarjoaa palan taivasta ja palan maata. Se vie satujen linnoihin ja arjen harmauteen. Teatterissa tapahtumat ovat melkein käsin kosketeltavissa, mutta kuitenkin hetkessä ohi. Jäljelle jää vahvoja tunteita ja elämyksiä. Juuri siinä on teatterin viehätys!

Forssan Teatteri on ammattijohtoinen harrastajateatteri, joka on toiminut nykyisessä muodossa vuodesta 1980 asti. Teatterin tavoitteena on tarjota laadukkaita ja mieleenpainuvia kulttuurielämyksiä lähialueen asukkaille. Teatteri elää ajan hengessä menneitä unohtamatta, ja viime vuosina tuotannossa onkin haluttu painottua

erityisesti kotimaiseen nuoreen draamaan. Näyttämölle valmistuu joka vuosi jotain lapsille ja aikuisille – varmasti jotain jokaiselle.

Lisää tietoa: <http://www.forsssanteatteri.fi/>

## HUMPPILA

### ARMAS PUOLIMATKA MUISTOMERKKI

*Myllynkulmantie*

Armas Puolimatkan muistomerkki on Myllynkulman padon kupeessa. Lähellä Ateljé Heljää. Osoite on Myllynkulmantie 210, Humppila. Armas Puolimatka on merkittävimpiä suomalaisia rakennusurakoitsijoita.

### ATELJÉ HELJÄ

*Myllynkulmantie 241*

Taiteilija Heljä Liukko-Sundströmin ateljé. Heljä on toiminut mm. Arabian suunnittelijana. Ateljé on toiminut Humppilassa vuodesta 2005. Ryhmävaraukset ennakkoon Heljälle p. 040 536 4708

Lisää tietoa: [www.helja.fi](http://www.helja.fi)

### HUMPPILAN KIRJASTO

*lisäkinkuja 3*

Humppilan kunnankirjasto sijaitsee aivan keskustaaajamassa, lähellä muita palveluita. Kirjasto tarjoaa monipuoliset palvelut ja aineistot kuntalaisten käyttöön. Humppilan kirjaston tavoitteena on tarjota kuntalaisille yhdenvertainen mahdollisuus sivistykseen ja kulttuuriin sekä tukea lukemiskulttuuria ja lukutaitoa.

Humppilan kunnankirjaston kokoelmaan kuuluu kirjoja, lehtiä, elokuvia, musiikkilevyjä, nuotteja, video- ja lautapelejä sekä karttoja. Humppilan kunnankirjasto kuuluu Louna-kirjastokimppaan, jonka yhteistyö on tiivistä ja lisää kirjastopalveluiden saavutettavuutta. Lisätietoja Humppilan kirjastosta ja muista Louna-kirjastoista löytyy Louna-kirjastojen sivuilta.

#### Kirjaston historia

Humppilan kirjaston historia alkaa 28.3.1875 pidetystä kirkonkokouksesta, jossa hyväksyttiin säännöt seurakunnan lainakirjastolle. Kirjasto sijaitsi kirkon sakaristossa, josta se vuonna 1882 muutti koululle.

Kunnanvaltuuston aloitteesta vuonna 1921 aloitettiin neuvottelut seurakunnan hallussa olleen kirjaston siirtämisestä kunnan hallintaan. Pyrkimyksenä oli kuntien kantakirjastojen luominen ja tämän johdosta aloitettiin kirkkoneuvoston kanssa neuvottelut yhteisen kantakirjaston saamiseksi.

Valtuusto päätti kirjastotoimikunnan ehdotuksesta perustaa kirjastolaitoksen vuonna 1926. Neuvottelut seurakunnan hallussa olleen kirjaston siirtämisestä kunnan hallintaan eivät tuottaneet tulosta, joten kunnan oma kirjasto aloitti kirjastotoimintansa vuonna 1927. Kirjasto sijaitsi Kirkonkulman koululla ja oli avoinna sunnuntaisin. Vuonna 1951 kirjasto siirtyi kunnantalolle ja omaan taloon kirjasto muutti vuonna 1954. Tilaa 2524 kirjan kokoelmalla oli tuolloin vain 18 m<sup>2</sup> vuotuisen lainausmäärän ollessa 4329 kappaletta. Vuoteen 1963 asti kirjastolla oli myös kolme lainausasemaa Taipaleen, Murron ja Tourunkulman kylillä.

Vuoden 1965 muutto radan taakse Säästöpankin tiloihin vuokralle yli kaksinkertaisti kirjaston pinta-alan. Uusissa tiloissa oli kirjoja 4065 kappaletta ja lainausmäärä oli 10111. Uusien tilojen myötä heräsi epäily lukuhallujen riittämisestä radan yli, sillä entinen toimitila vaatimattomuudesta huolimatta sijaitsi erinomaisella paikalla kunnan keskustassa.

Sijainnista johtuen vuonna 1974 alettiin keskustella kirjaston siirtymisestä kunnantokioskiin. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan vuonna 1975 kirjasto muutti Pihlaja-nimiseen kerrostaloon 118 m<sup>2</sup> tiloihin. Maaliskuussa 1975 juhliittiin kirjaston perustamisen 100-vuotispäivää onnistuneesti. Kokoelman koko oli kasvanut tässä vaiheessa jo 7191 niteeseen.

Ajan kuluessa myös Pihlajan tilat kävivät kokoelmalle ahtaaksi ja oli jälleen syytä miettiä kirjaston muuttoa. Suunnitelmat uuden kirjastorakennuksen rakentamiseksi käynnistettiin loppuvuonna 1985. Kouluhallitus hyväksyi rakennuksen toteuttamisohjelman vuonna 1988.

Uuden kirjaston rakentaminen alkoi syksyllä 1989 Arkkitehtitoimisto Heikki Koivulan suunnitelmien pohjalta. Harjannostajaisia vietettiin maaliskuussa 1990 ja nykyinen kirjasto avattiin asiakkaille 2.9.1990 ja vihittiin käyttöön 16.11.1990.

## HUMPPILAN KIRKKO

*Koivistontie 15*

Humppilan kirkon on suunnitellut arkkitehti Josef Stenbäck (1854-1929), ja se valmistui vuonna 1922. Tyypilliseen stenbäckläiseen tapaan Humppilan kirkko on tehty luonnonkivistä (Stenbäckin muita suunnittelemlia kirkkoja on mm. Eurassa ja Forssassa).

Humppilan ensimmäinen oma kirkko - niin sanottu Lamminmäen kirkko – se rakennettiin vuonna 1723. Ensimmäinen oma pappi tuli Humppilaan kuitenkin vasta 1772. Hän oli nimeltään Johan Rangelius. Papin tuloa seurasi uuden kirkon rakentaminen puusta vuonna 1773 ja hautausmaan perustaminen vuonna 1774.

Siihen asti humppilalaiset oli haudattu Jokioisiin, Perttulaan ja Tammelaan.

Puukirkko kuitenkin paloi vuoden 1917 uudenvuodenpäivänä. Palosta saatiin pelastettua vanha alttaritaulu, joka on vanhalla paikallaan nykyisessä kirkossa. Alttaritaulun on maalannut Aleksandra Sältin vuonna 1899.

Kirkossa on mekaaniset, 14 äänikertaiset urut. Lasiseinä ja kastemalja on saatu lahjoituksena Humppilan Lasitehtaalta vuonna 1982. Kirkkoon mahtuu noin 600 henkeä, alas 350 ja ylös 250 henkeä.

## KAUPPILAN PERINNETILA

*Kauppilantie 8*

Kauppilan perinnetila on tuulahdus menneestä. Perinnetila sijaitsee osoitteessa Kauppilantie 8 Humppilassa. Tilalla sijaitsee päärakennus, navetta, aitta ja tuulimylly. Tila toimii nykyään kaikille avoimena talonpoikaismiljöönä, jossa voi käydä tutustumassa menneen ajan nostalgiaan. Tila toimii myös juhlien viettopaikkana sekä tapahtumien järjestämispaikkana.

Ryhmille avoinna tilauksesta, ota yhteyttä Humppilan kirjastoon.

## TALVISEN TYÖLÄISMÖKKI

*Asematie 6*

Talvisen työläiskoti on säilytetty alkuperäisessä asussaan vuodelta 1900. Kalle ja Hilma Talvinen muuttivat mökkiin 25.7.1900. Kalle oli aktiivinen humppilalainen (1872-1968). Hän oli kunnantoimiston puidenpilkkaja ja rautatietyöläinen. Mökki testamentattiin kunnalle 1970-luvulla.

## URPOLAN KARTANO

*Perkiöntie 14*

Urpolan tila on kuulunut samalle suvulle aina 1800-luvun alusta. Kartanon jugendtyylisen päärakennuksen huoneet on sisustettu kodinomaisesti. Kolmikerroksinen rakennus on n. 800 m<sup>2</sup> ja se remontoitiin ravintolakäyttöön vuonna 1984.

Urpola onkin nykyään suosittu erilaisten juhlien viettopaikkana ja tilausravintolana. Vieraita mahtuu noin 300 henkeä. Urpolan kartanossa voi ruokailla, kahvitella ja nauttia esittelykierroksesta ryhmän mukana, pitää kokouksia, rentoutua saunassa tai majoittua.



Kädentaitajien Kauppakuja on rakennettu vanhanajan tyyliin ja sijaitsee Urpolan Kartanon pihapiirissä vanhassa navettarakennuksessa. Kujalle on rakennettu myymälä- ja työskentelytilat 6 eri kädentaitajalle, joiden viehättävissä puodeissa kannattaa vierailla.

Urpolan tilalla sijaitsevat myös Urpolan galleria, Viikinkisauna sekä Taidemakasiini ITU.

## KUTOMON GALLERIA

Urpolan galleria sijaitsee Urpolan kartanon tilalla. Urpolan kutomon galleriassa voi tutustua vaihtuviin näyttelyihin. Sovi ryhmävierailut etukäteen.

Lisää tietoa: p. 050 5868 187 Elina Kylämarkkula.

## TAIDEMAKASIINI ITU

*Perkiöntie 13*

Kulttuurimakasiini Taide Itu on entinen Urpolan Kartanon viljamakasiini, joka nykyään toimii taidenäyttely- ja kurssipaikkana. Makasiini rakennettiin 1920-luvulla ja nyt näyttelytilana toimivat kaikki kolme hyvin eritunnelmaista kerrosta.

## PEKKA LEINON KERÄILYTAVARANÄYTTELY JA KOTIMUSEO

*Myllynkulmantie 149*

Pekka Leinon vuosikymmenten aikana keräämät esineet on koottu yleisön tutustuttavaksi. Esineistön joukossa on mm. Kupittaaan saviesineitä, mittava nukkekokoelma ja Arabian tuotantoa. Keräilyn kiehtova maailma avautuu Pekan kertoessa esineiden ja niiden hankkimiseen liittyviä tarinoita. Tiedustelut: puh. 03 437 7076 / Pekka Leino

## TAIDETAKOMO T. WIRMAN

*Lasitehtaantie 6*

Taidetakomossa seppämestari järjestää ryhmille tilauksesta työnäytöksiä ja taontakokeiluja. Avoinna sopimuksen mukaan.

Lisää tietoa: [www.taidetakomowirman.fi](http://www.taidetakomowirman.fi)

## TAIDEGALLERIA NOOA

*Koivuahontie 36*

Nooa on keskittynyt kristillisten arvojen pohjalta nousevaan nykyaiteeseen. Tiedustelut Seija Kylä-Markkula p. 0400 648 905

## JOKIOINEN

### JOKIOISTEN KIRJASTO

*Keskuskatu 27*

Kirjasto on sivistyksen peruspalvelua, joka edistää alueensa yhtäläisiä mahdollisuuksia elämyksiin, tietojen ja taitojen hankintaan sekä kansalaisvalmiuksien kehittämiseen. Kirjasto tarjoaa maksutta käytettäväksi kokoelmat, mahdollisuuden tietoverkkojen käyttöön, kirjastotilat ja henkilökunnan asiantuntemuksen.

Kuuman koulukirjasto kuuluu Jokioisten kunnankirjastoon. Koulukirjasto on avoinna oppilaille kouluaikana lukuvuoden alussa sovittavana aikana.

### TAPULIMAKASIININ KESÄNÄYTTELYT

*Kirkkotie 2*

Tapulimakasiinissa on vaihtelevia näyttelyitä kesäaikaan.

Tapulimakasiini on 1700-luvun rakennus. Se on hirsirakenteinen, 3-kerroksinen, aumakattoinen punamultarakennus, jossa on erikoinen barokkitorni.

### TIETOTALON NÄYTTELYTILA PEHKONEN

*Humppilantie 9 A*

Näyttelytila Pehkosessa on nähtävänä vaihtelevia näyttelyitä ympäri vuoden Tietotalon aukioloaikoina.

Jokioisten Tietotalo on kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus. Se on alkuaan ollut Jokioisten kartanon päänavetta vuodelta 1890. Jokioisten kunnan ostettua rakennuksen tontteineen, talo sai uuden käyttötarkoituksen 2007.

### JOKIOISTEN SOTAVETERAANIEN PERINNETILAT

*Humppilantie 9A*

Perinnetila sijaitsee Tietotalolla ja siellä on esillä asemasodan aikana valmistettuja puhdetöitä sekä muuta sotavuosiin liittyvää aineistoa.

## JOKIOISTEN VANHA KIRKKO

Jokioisten puukirkko on vuodelta 1631. Kirkkomaalla on mm. Miina Sillanpään hauta.

Kirkon on Jokioisten kappeliseurakunnalle rakennuttanut 1631 Johan Jesperinpoika Kruus. Alkuperäisestä kirkosta on tosin jäljellä vain hirsiseinät ja lattian alla olevat haudat. Kirkko on alkuaankin ollut pitkäkirkko, jonka pohjoisella sivulla on pieni sakaristo, etusivulla keskiaikaista asehuonetta jäljittelevä eteinen ja länsipäädyssä toinen sisäänkäynti eteisineen. Nykyisen koristeellisen ulkoasunsa ja jyrkän katon yhteydessä olevan ikkunattoman torninsa kirkko sai Hämeen lääninarkkitehti C.A. Edelfeltin piirustusten mukaan vuonna 1862. Sisällä kirkossa on höylätyistä laudoista vuoratut seinät ja tynnyriholvin mallinen katto. Harjan päällä ovat gotiikkaan viittaavat ikkunat, ja leherit kiertävät kolmea sivua.

Kenraali, vapaaherra Hamilton lahjoitti kirkkoon vuonna 1735 alttaritaulun, joka kuitenkin jossakin vaiheessa vietiin Jokioisten kartanoon ja se katosi. Alttaritaulun paikalla on 1650-luvulle ajoitettu Ristiinnaulitun puuveistoskuva. Itse alttarin on suunnitellut 1930-luvulla arkkitehti Rafael Blomstedt. Alttarin sivuilla on kaksi empiretyylistä pylvästä. Näihin liittyvät kullatut pronssia ja kristallia olevat kaksihaaraiset kynttilänjalat. Ne kirkolle lahjoitti kartanon omistajan, kenraali von Willebrandin leski Vendla Gustava von Willebrand. (os. von Wright).

Sakariston oven vieressä on barokkityylinen, kahdelle kynttilälle tarkoitettu seinälampetti. Sen lahjoitti v. 1737 käskynhaltija Petter Söfringinpoika. Talollisen poika Mikko Matinpoika Solla lahjoitti saarnatuoliin tiimalasin v. 1737. Arvokkaan messinkikruunun lahjoitti talollisen poika Pertti Yrjönpoika Sauvosta v.1755. Messinkivanteisen kristallikruunun lahjoittivat ulkomaalaiset tehtailijat Nils Pehr Büttner ja A.I. Frietsch. Kirkon seinällä on tuntemattoman, luultavasti hollantilaisen taiteilijan 1650-luvulla maalaama taulu Itämaan tietäjät.

## PAPPILAMUSEO

*Vaulammintie 2*

Museo esittelee maalaispappilan elämää 1800 -luvun puolivälissä ja Miina Sillanpään muistoesineitä. Pihapiirissä on museon lisäksi kaksi aittaa, savusauna ja lato. Museoon ei ole pääsymaksua.

## JOKIOISTEN MUSEORAUTATIE

*Kiipuntie 49*

Jokioisten Museorautatien on 14 km pituinen kapearaiteinen museorautatie. Se ulottuu Jokioisten keskustasta Humppilan keskustaajamaan. Kesäaikana radalla liikennöi höyryveturi museojuna. Radan leveys on 750 mm. Museorautatie on osa

vuonna 1898 liikenteelle avattua Jokioisten rautatietä ja se kuljetti sekä tavaraa että matkustajia Forssasta Humppilaan. Rautatie toimi vuoteen 1974 asti.

## JOKIOISTEN KESÄTEATTERIT

Rehtilän teatteri

Kyläseppän teatteri [www.kylaseppa.com](http://www.kylaseppa.com)

Teatteri Tunteimatton [www.teatteritunteimatton.fi](http://www.teatteritunteimatton.fi)

## JOKIOISTEN KARTANOALUE

Jokioisten kartano on varhaisimpia uusklassisia asuinrakennuksia. Kartanon päärakennus on vuodelta 1798 ja vanha navettarakennus on vuodelta 1799. Kolmikerroksinen kivimakasiini alueella on vuodelta 1802 ja sitä vastapäätä oleva tornillinen talli- ja makasiinirakennus on vuodelta 1900. Vanhat konttori- ja asuntolarakennukset ovat vuosilta 1804 ja 1808. Kartanoalueella kiertää n. 1,8 km Kartanon Puistopolku. Polusta lähtee n. 3,5 km luontopolku.

Jokioisten kartanoalueella sijaitsee myös *Wendlan puutarha* vanhan navetan takana. Puutarha on nimetty Wendla Gustava von Willebrandin mukaan. Luonnonvarakeskus ylläpitää ja esittelee Wendlan puutarhassa Jokioisten kartanon vanhoja kasvikantoja. Lisäksi puutarhassa on kansallisia kasvigeenivaroja, kuten japaninruusukvitteinä, ilmasipuleita ja hapankirsikoita.

Puutarhassa esitellään myös tutkittuja ja kestäviä hedelmä-, marja- ja koristekasveja, jotka ovat saaneet FinE-tavaramerkin. Puutarhan kasvien esittelyssä kiinnitetään erityistä huomiota kasvigeenivaralliseen merkitykseen eli kasvien kulttuurihistorian ja lajin sisäiseen monimuotoisuuteen.

Jokioisilla suomalaisten hedelmä- ja marjakasvien monimuotoisuutta ja viljelyhistoriaa esitellään myös Ferrarin rinteellä.

## MUISTOMERKIT JOKIOISILLA

*Satulinkivi* on kahden läänin ja maakunnan, kolmen kunnan ja maatilan rajakivi. Kivi on merkittävän kokoinen siirtolohkare keskellä laajaa peltoaukeata.

*Miina Sillanpään muistomerkki* Pappilamuseosta länteen, Vaulammintien varrella sijaitsee Suomen ensimmäisen naisministerin, talousneuvos Miina Sillanpään synnyin kodin paikalla harmaasta luonnonkivestä tehty muistomerkki. Muistomerkin paljastustilaisuudessa 14.10.1951 talousneuvos Miina Sillanpää puhui lapsuusmuistoistaan runsaalle yleisöjoukolle.

Kalervo Kallion veistämä *Torpparipatsas* on pystytetty kunnianosoituksena maamme tuhansille torppareille ja esi-isien työlle vuonna 1965 Jokioisten kartanoiden puistoon

Humppilantien varteen. Patsaan vihkiäisjuhlassa 12.9.1965 oli läsnä Presidentti Urho Kekkonen.

*Punaisten muistomerkit* Jokioisilla. Kolme kivipaasia, joiden kaikkien reliefi kuvaa salamoivaa ukkospilveä, kaatunutta puuta ja sen juuresta versovaa tainta. Kaksi muistomerkkiä sijaitsee Jokioisten hautausmaalla ja yksi Jokioisten Lamminkylässä. Kuva Lamminkylästä.

#### *Willebrandin hautamuistomerkki*

*Jokioisten kartanon omistajan, kenraali Ernst Gustav von Willebrandin ja hänen puolisonsa hautamuistomerkki* sijaitsee Jokioisten kartanoiden puistoalueella isojen kuusien katveessa Loimijoen töyräällä. Kiitolliset omaiset pystyttivät muistomerkin vuonna 1833. Suomennetussa tekstissä mm. "Muinoin astelivat kasvattaen ja suojellen näissä puistoissa."

*Kaatuneiden muistomerkki* Jokioisten hautausmaalla sijaitsevan sankaripatsaan, *sotien 1939-1944 kaatuneiden muistomerkin*, on muotoillut taiteilija Armas Tirronen. Se valmistui syksyllä 1949. Patsas on punaisesta graniitista, aiheena "Elämä jatkuu". Kaatuneiden määrä 218 oli suuri Jokioisten asukasmäärään verrattuna.

*Suihkukaivoveistos* Lähellä Jokioisten kirkkoa, vanhalla hautausmaan osalla sijaitseva suihkukaivoveistos on taiteilija Ilmari Virkkalan käsialaa, vuodelta 1962. Veistos on punagraniitista ja sen aiheena on karitsaa juottava tyttö. Teksti: "Vei heidät virvoittavien vesilähteiden tykö"

*Karjalaan jääneiden muistomerkki* Karjalaan jääneiden muistomerkki pystytettiin uuden ja vanhan hautausmaan rajalle, kirkon läheisyyteen, pääportista vasemmalle, vuonna 1954.

Lausuntataiteilija *Helinä Svensson-Timarin muistomerkki* toukokuun 3. päivänä 1998 paljastettiin Jokioisten Pellilässä Tiensuun torpan paikalla, Vanhatien ja Forssantien kulmauksessa Helinä Svensson-Timarin muistomerkki kunnianosoituksena hänen urauurtavalle toiminnalleen maamme eturivin lausuntataiteilijana. Muistomerkki on pystytetty Pellilän kylätoimikunnan aloitteesta Jokioisten kunnan kulttuuritoimen ja kylätoimikunnan yhteistyöllä. Muistomerkki on luonnonkiveä ja siinä olevassa laatassa on seuraava teksti: Lausuntataiteilija Helinä Svensson-Timari 4.3.1887- 3.5.1958 syntyi tällä paikalla sijainneessa Tiensuun torpassa.

*Sotaan lähteneiden muistomerkki* Sotaan lähteneitten muistoksi pystytetty muistomerkki sijaitsee nykyisen Mäntypuiston päiväkodin edustalla osoitteessa Keskuskatu 20.

*Kansakoulun muistomerkki* Jokioisten ensimmäisen kansakoulun muistomerkki sijaitsee Keskuskadun ja Sahamäenkujan välissä kevyenliikenteen väylän varrella.

# TAMMELA

## KAUKOLANHARJUN NÄKÖTORNI

*Saaren kansanpuisto*

Kaukolanharjun näkötorni vihittiin käyttöön v. 1926. Puurakenteisesta tornista avautuu maisema, jonka ympäristöministeriö valitsi vuonna 1993 yhdeksi maamme kauneimmaksi maisema-alueeksi. Tornin läheisyydessä on taiteilija Albert Edelfeltin muistokivi. Näkötornin ensimmäisellä tasanteella on esillä näyttely Kaukolanharjun ja näkötornin historiasta.

Tiedustelut puh. 045 699 1030 / Tammelan 4H-yhdistys tai  
puh. 03 41 201 / Tammelan kunta.

## HAKKAPELIITTAPATSAS

*Tammelantie 29*

Tammelasta lähti 24 Hakkapeliittaa 30 -vuotiseen sotaan Saksanmaalle 1600 -luvulla, takaisin heistä palasi vain 14. Hakkapeliittojen ja tilojen nimet on kaiverrettu muistomerkkiin. Patsas pystytettiin Tammelan harmaakivikirkon edustalle juhllaisiin menoin vuonna 1932. Hankkeen puuhajoukkona oli Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistys ry. Patsaan on suunnitellut arkkitehti Veikko Kyander ja sen paljastuspuheen piti hankkeen puuhamies, kirjailija Jalmari Finne. Patsas on Tammelan seurakunnan hallinnassa. Vuodesta 1978 lähtien Tammelassa on vietetty Hakkapeliittatapahtumaa elokuun ensimmäisenä viikonloppuna, jolloin kirkonmäellä ja Mustialan pihapiirissä väki palaa historiaan aina 1600-luvulle saakka.

## HONKAMAJAN METSÄPUUTARHA

*Haiviantie 215*

Puutarha on puolen hehtaarin tontti, joka on muutettu vähitellen metsästä puutarhaksi 25 vuoden aikana. Työvälineinä on ollut pääasiassa kottikärry, rautakanki ja lapio. Puutarhassa sijaitsee tekolampi ja eksoottinen huvimaja. Kivien välistä paikkansa ovat löytäneet mm. maksaruohot, kärhöt ja ruusut.

Huvimajan eli perheen kesken "pagodin" muotoihin on haettu inspiraatiota niin itämaisista temppeleistä kuin Ruokolahden kirkon paanukattoisesta kellotapulista. Puutarha on rohkaiseva ja varoittava esimerkki siitä, mitä voi saada aikaan ilman suuria pääomia ja koulutettuja suunnittelijoita.

Naapurina yläilmoissa entisen Imatran Voiman sähkölinja Rautarouva on vaihtunut Fingridin suureen kauniiseen, kapeaan Neiti Hopeaan pitkällisen väännön tuloksena.

Avoinna sopimuksen mukaan.

Lisää tietoa: puh. 044 3317814. [www.avoimetpuutarhat.fi](http://www.avoimetpuutarhat.fi)

## HÄMEEN HÄRKÄTIE

Hämeen Härkätie on Suomen varhaishistorian merkittävin tie, joka on ollut käytössä jo viikinkiajalla yli tuhat vuotta sitten. Tärkeä kauppatie yhdisti valtakunnan kaksi tärkeää linnaa, Turun ja Hämeen linnat. Sotilaiden ja hallintomiesten ohella tiellä kulkivat sekä kirkonmiehet että pyhiinvaeltajat ja jopa maantierosvot. Härkätie liitti toisiinsa Turun tuomiokirkon, Rengon Pyhän Jaakon sekä Hämeen äitikirkon, Hattulan Pyhän Ristin kirkot. Suurina kirkollisina pyhinä näillä paikoilla pidettiin markkinoita eli messuja.

Härkätiellä voi edelleen kulkea esi-isien viitoittamaa reittiä, sillä tie on merkitty ruskeavalkoisin häränpäätunnuksin (maantie 2824). Tie on suurimmaksi osaksi asfaltoitu, mutta Tiehallinto on edelleen säilyttänyt pari tieosuutta museotienä, joista toinen on täällä Tammelassa, Portaasta jonkin matkaa kohti Renkoa ja toinen Liedossa. Härkätie-retken voi helposti aloittaa Turun ja Hämeenlinnan lisäksi 2-tieltä esimerkiksi Hämeen Luontokeskuksesta, jonne Helsingistäkin matkaaja saapuu noin tunnissa.

Härkätien varrelta löytyy monenlaisia palveluja ja nähtävyyksiä, linnojen ja kirkkojen lisäksi maisema-alueita, retkeily- ja vaelluskohteita, museoita, majoitusta ja ruokailua kievarista kartanoon, käsityöläisperinnettä ja erilaisia tapahtumia vuosittain.

Ryhmille opaspalvelu: Arja Sura, puh. 040 5165 219 tai [arja.sura@surffi.net](mailto:arja.sura@surffi.net)

## KORTENIEMEN PERINNETILA

### *Korteniementie 270*

Korteniemen entisen metsänvartijatilan pihapiiri rakennuksineen, puutarhoineen ja viljelyksineen on säilynyt lähes muuttumattomana yli sata vuotta. Kesäaikaan tilalla eletään 1910-luvun mukaisesti. Pihapiirissä käyskentelevät lampaat, kanat ja kukot sekä laitumilla hevoset ja lehmät. Korteniemen perinnetila sijaitsee Liesjärven kansallispuiston eteläkärjessä. Ryhmille avoinna myös tilauksesta.

Korteniemessä on paljon tapahtumapäiviä, jotka näet tapahtumakalenterista. Korteniemen perinnetilaan tutustuminen on maksutonta. Teemaopastukset ryhmille ovat maksullisia. Ryhmille ennakkoilmoittautuminen on suositeltavaa.

Lisää tietoa: puh. 0206 39 4630 ja [www.luontoon.fi/korteniemi](http://www.luontoon.fi/korteniemi)

## MUSEOT

### Nahkatehdasmuseo Portaan Nahkurinverstas

*Kappelintie 26*

Portaan Nahkurinverstas on ainutlaatuinen nahkatehdasmuseo, joka sijaitsee Portaan kylässä. Portaan nahkurinverstas on tiettävästi maamme ainoa oman aikakautensa – 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuoliskon – nahkateollisuutta esittelevä museo, joka sijaitsee alkuperäisellä toiminnan aikaisella paikallaan. Portaan nahkurinverstas onkin yli 500:lla neliöllään kokoluokaltaan keskisuuri entisajan teollisuusrakennus. Eriyisen harvinaiseksi ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi Portaan nahkurinverstaan tekee se, että rakennuksen lisäksi paikassa on säilynyt runsaasti entisajan nahkateollisuuteen liittyvää esineistöä ja aineistoa. Nahan valmistuksessa käytetyt koneet ja laitteet ovat entisillä paikoillaan, samoin kuin suutarien ja satulaseppien työkalut. Museossa onkin mahdollista tutustua koko entisajan nahkateollisuusprosessiin raakavuotien käsittelystä aina valmiiden nahkatuotteiden valmistukseen ja myyntiin asti.

Lisää tietoa: puh. 040 767 5928 / 040 861 5555, [info@nahkurinverstas.fi](mailto:info@nahkurinverstas.fi)  
[www.nahkurinverstas.fi](http://www.nahkurinverstas.fi)

### Sotaveteraanimuseo

*Forssantie 136*

Sotaveteraanimuseo esittelee sotiemme esineistöä; pukuja, puhdetöitä, kirjallisuutta ja karttoja, kunniamerkkejä, Lotta-esineistöä ja mm. soittokunnan sodissa käyttämät torvet.

Lisää tietoa: Pauli Korvensyrjä, puh. 040 777 1422, [pauli.korvensyrja@gmail.com](mailto:pauli.korvensyrja@gmail.com)

### Tannisen museo

*Saaren kansanpuisto*

Tannisen museo on Sulo Tannisen kokoama kylämuseo Saaren kansanpuistossa. Sulo

Tanninen toimi Liesjärven kansakoulun opettajana vuosina 1927–1961. Museon esineistö on koottu yksinomaan Liesjärven kylästä ja se koostuu pääasiassa maa-, metsä-, karja- ja kotitalouteen liittyvistä esineistä 1800-luvulta. Liesjärveläiset rakensivat aikoinaan museorakennuksen talkoilla koulun pihapiiriin. Koulun lopetettua toimintansa siirrettiin rakennus Saaren kansanpuistoon vuonna 2013.

Lisää tietoa: Päivi Paija, puh. 050 376 5162, [paivi.paija@tammela.fi](mailto:paivi.paija@tammela.fi)



## Vekkilän museotila

*Kirjurintie 2*

Vekkilän museotila on Tammelan kirkonkylässä sijaitseva sukutila, joka on kuin luotu lapsiperheiden lomailuun. Pihapiiri vanhoine omenapuineen ja rakennuksineen kutsuu 1700-luvun idylliin. Museo ja kahvila ovat auki kesäsunnuntaisin klo 12-18. Tilalla on kattava kokoelma maataiseläimiä kanoista kyyttöihin ja possuista ja lampaista hevosiin. Alueella on useita perinneluontotyyppejä.

Lisää tietoa: puh. 040 590 7826, [krisse@liinaharja.fi](mailto:krisse@liinaharja.fi)  
[www.liinaharja.fi](http://www.liinaharja.fi)

## Yli-Lekkalan museo

*Teuron kylätie 643*

Yli-Lekkalan museo sijaitsee Tammelan Teuron kylässä. Museossa on vanhoja hevosajoneuvoja, peltotyökaluja ja kotiesineistöä. Museo on avoinna tilauksesta.

Lisää tietoa: puh. (03) 434 1202

## MUSTIALA

### Mustialan maatalousoppilaitos

Kuningas Kustaa Vaasa perusti vuonna 1556 Mustialaan kuninkaankartanon. Vuonna 1563 Mustiala läänitettiin Jokioisten kartanon ohella Klaus Kristerinpoika Hornille ja vuonna 1694 kartano määrättiin Uudenmaan-Hämeen rakuunarykmentin everstiluutnantin virkataloksi.

Suomen Talousseuran toimesta vuonna 1840 Mustiala valittiin maamme ensimmäiseksi maatalousoppilaitoksen paikaksi. Myös maamme korkeinta maatalousopetusta annettiin Mustialassa, sillä agronomeja valmistui oppilaitoksesta aina vuoteen 1908 saakka, jolloin opetus siirrettiin Helsingin yliopistoon. Tämän jälkeen Mustialasta on valmistunut agrologeja.

Mustialan rakennuskanta ja puisto on vanhimmilta osin 1800-luvulta. Vanha konttori, Vanhala, on rakennettu vuonna 1839 arkkitehti P.J. Gylichin piirustusten mukaan.

Vanhalassa toimi maamme vanhin maaseudun postikonttori vuodesta 1860 aina 1990-luvulle saakka, jolloin maassamme lakkautettiin useita postikonttoreita.

Kartanon kaksikerroksinen päärakennus Pitkälä on vuodelta 1870.

Punatiilisen opistorakennuksen suunnitteli lääninarkkitehti C.A. Edelfelt ja se valmistui vuonna 1862. Huttula, tiilinen ruokalarakennus on lääninarkkitehti

G.Th. Chiewitzin suunnittelema. Uusi opistorakennus valmistui vuonna 1962 vanhan puistoalueen ulkopuolelle.

Maataloushistoriallinen museo

*Renkituvantie 10*

Maataloushistoriallinen museo on perustettu jo vuonna 1892 opiston johtajan, professori G. Grotenfeltin toimesta. Nykyinen tiilinen museorakennus on vuodelta

1935. Avoinna tilauksesta. Vanha viljamakasiini on vuodelta 1870 ja siinä toimii nykyään olutpanimo ja olutravintola Wanha Viljamakasiini.

Mustialan kotieläinpiha

*Kuivuritie*

Nähtävillä perinteisiä maatilan eläimiä aina possuista vasikoihin.

Lisää tietoa: puh. 040 837 36 94,  
emilia.lakkinen@elosaosk.com,  
www.farmilla.fi/.

## PORTAAN RAITTI JA KYLÄMILJÖÖ

Porras on ollut varhaiskeskiajalta alkaen Härkätien tärkeimpiä pysähdyspaikkoja. Porras tunnettiin hallintopitäjänä vielä 1600-luvulla ja mainitaan asiakirjoissa jo v. 1463. Portaan vanhalla kylänraitilla on vanhaa asutusta, puustoa ja jokimaisema mm. Portaan kylätalo ja Nahkurinverstas.

Lisää tietoa: <http://www.porras.net>

## SAARNAKIVI

Aikoinaan kun kristinusko tuotiin Suomeen, oli Tammelan ylängöllä Torajärvellä paikka, jossa silloiset munkit ja papit julistivat kristinuskoa kansalle. Tämä paikka sijaitsi Pohjois-Hämeestä tulevan ratsutien varrella. Mäellä olevalle suurelle kivelle nousi pappi saarnaamaan ja mahdollisesti muutama kansalainen sai kasteenkin läheisen järven rannassa.

Saarnakivi sijaitsee luonnonkauniilla paikalla Torajärven läheisyydessä. Tammelan seurakunta järjestää saarnakivellä vuosittain hartaustilaisuuden. Ensimmäinen jumalanpalvelus pidettiin vuonna 1955, jolloin väkeä oli noin 1000 henkeä.

## TAMMELAN KIRKKO

### *Tammelantie 29*

1480-luvulla alettiin rakentaa kivikirkkoa Pyhäjärven ja Kaukjärven väliselle kannakselle. Harmaakivikirkko on ulkonaisesti hyvin säilynyt ja arvokas. Tarinan mukaan kirkon paikka haettiin laittamalla härkäpari vetämään kivikuormaa ja kirkko rakennettiin sille paikalle, mihin härät pysähtyivät.

Nykyisen muotonsa kirkko on saanut pääosin kahden rakennusvaiheen tuloksena. Kirkon kapeampi itäinen osa, jossa alttari sijaitsee, on peräisin myöhäiskeskiajalta, jolloin kirkko oli korkea ja lyhyt, nykyisen kirkon etuosa saarnatuoliin asti. Laajennusosa on valmistunut vuonna 1785. Kirkon uudistustöiden jäljiltä on keskiaikaista ilmettä vaikea havaita, ainoastaan keskiaikainen esineistö antaa viitteitä siitä. Rakennuksen pituus on 54 metriä, kirkkokäytävä on maamme toiseksi pisin ja leveys 15 metriä.

Tammela sai ensimmäisen hautausmaansa 1812, jolloin hautaukset kirkon lattian alle ja kirkkopihaan jäivät pois käytännöstä.

Tiedustelut puh. 040 804 9550. Ark. ma-pe klo 9-13

### Hautausmaat

#### Vanhin hautausmaa

Tammelan vanhin hautausmaa on ollut kirkon vieressä ympärismuurin sisäpuolella. Keskiakaiseen tapaan myös kirkon lattian alle on haudattu. Kuorissa on rovasti Johan Amnellin hautapaasi. Näkymättömissä kuorin lattian alla on mm. Saaren kartanon hautaholvi.

#### Muurihauta

Kirkon pääportin vieressä on luonnonkivistä vuonna 1803 rakennettu Heikan ja Pirttilän sukujen hautaholvi. Arkut ovat lattian alla

peittämättöminä. Moniin vuosikymmeniin ei tähän hautakammioon ole enää ketään haudattu.

#### Nykyinen hautausmaa

Vuonna 1812 Tammela sai ensimmäisen varsinaisen hautausmaan, joka sijaitsee Tammelantien vastakkaisella puolella. Hautausmaata on laajennettu useaan otteeseen. Viime sotien sankarihaudat sijaitsevat arvokkaan hautausmaapuiston yläpäässä, samoin Karjalaan jääneiden vainajien muistomerkki.

#### Torron hautausmaa

Toinen nykyään käytössä oleva hautausmaa sijaitsee Torron kylässä n. 18 km kirkonkylästä Somerolle johtavan tien varrella. Hautausmaan äärellä on myös v. 1969 valmistunut kaunis kyläkappeli.

## TORRON KAPPELI

Torron kappeli on suosittu tutustumiskohde, jossa voi viettää pienen hartaushetken siitä erikseen sovittaessa.

Torron kylään rakennettiin 1800-luvun alussa oma rukoushuone eli kyläkirkko ja hautausmaa. Se vihittiin käyttöön toukokuussa 1801. Vuonna 1811 kyläkirkkoon hankittiin kello ja kellotapuli. Kun Torrolle puuhattiin kansakoulua, kyläkirkon tontti ja kellokellotapuli. Sillä soitetaan tänäkin päivänä niin sanoma- kuin pyhäaton kelloja vapusta pyhäinmiesten päivään. Torron nykyinen hautausmaa vihittiin käyttöön vuonna 1891 ja hautausmaan yhteyteen rakennettiin lähinnä talkoovoimin uusi kappeli, joka valmistui vuonna 1969.

Kappeli on avoinna tilauksesta.

Lisää tietoa: puh. 040 804 9550 tai (03) 435 0643 ma-pe klo 9.00-13.00

## TORRONSUON KANSALLISPUISTO

Torron kylä

Vakaumuksensa puolesta v. 1918 kaatuneiden muistomerkki

Muistomerkin paljastustilaisuus pidettiin 6.12.1983. Muistomerkki sijaitsee Kirkkoahteentiellä Auran Pirtin kohdalla tien vasemmalla puolella n. 50m tiestä.

## VINTTI PEHTOORIN NÄKÖTORNI

Näkötorni sijaitsee Susikkaan Kaitalamminvuorella ja hyvällä säällä sieltä voi nähdä 100 km:n päähän. Tornin korkeus on 15 metriä ja se on merenpinnasta 164m.

Avoimna tilauksesta puh. (03) 434 1432, 050 340 4189 tai 040 045 3158

## MUUT

### MAATALOUSHUSEO SARKA

*Vanhankirkontie 383, Loimaa*

Suomen maatalousmuseo Sarka on valtakunnallinen maatalousalan erikoismuseo, joka avattiin kesällä 2005.

Sarka välittää perinnettä ja tietoa, antaa elämyksiä ja avaa näköaloja tulevaisuuteen. Museon perusnäyttely esittelee maatalouden monimuotoista historiaa aitojen esineiden, tekstien, liikkuvan kuvan, äänen ja pienoismallien kautta.

Suomen maatalousmuseota hallinnoi Suomen maatalousmuseosäätiö, ja museon toimintaa tukevat pääasiassa opetus- ja kulttuuriministeriö ja Loimaan kaupunki.

Lisää tietoa: <https://www.sarka.fi/>

### NUUTAJÄRVEN LASIKYLÄ

*Pruukinraitti, Nuutajärvi*

Suomen vanhin lasikylä ainutlaatuisella miljööllä. Rakennukset ovat peräisin 1850-luvulta. Kylässä työskentelee lasinpuhaltajia ja lukuisia muiden alojen taidekäsitöläisiä ja taiteilijoita, kuten metalli- ja kultaseppä, taidemaalari sekä tekstiilin ja keramiikan ammattilaisia.

Työntekoa saa vapaasti seurata, ja muun muassa lasihyttiin on vapaa pääsy. Mikäli haluat itse kokeilla jotakin materiaalia ammattilaisen ohjauksessa, pääset etukäteen sopimalla esimerkiksi valmistamaan omia helmiä, puhaltamaan lasia tai takomaan rautaa.

Nuutajärvellä on puhallettu lasia yhtäjaksoisesti vuodesta 1793. Lasikylästä ovat pyrähtäneet maailmalle esimerkiksi Oiva Toikan maailmankuulut linnut. Taiteelliseen kehitykseen on vaikuttanut voimakkaasti mm. Kaj Franck (1911–1989), joka työskenteli kymmeniä vuosia Nuutajärven lasitehtaan taiteellisena johtajana. Fiskars-konserniin kuulunut Iittala Group Oy:n Nuutajärven lasitehtaan tuotanto siirrettiin Iittalan lasitehtaalle keväällä 2014.

Lasikylän nykypäivä pohjautuu pitkään historiaan. Vanhat rakennukset ovat edelleen käytössä näyttely-, myymälä- tai työtiloina. Koko miljöö on Museoviraston määrittelemä Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY). Hyvin

suosittua on tehdä pieni kävelykierros kylällä ja käyskennellä samoja reittejä kuin lasitehtaan työntekijät ovat kulkeneet yli 220 vuotta.

#### VALTAKUNNALLISET TAPAHTUMAVINKIT LASTEN KANSSA TOIMIVILLE

Lastenkulttuurifoorum  
EDUCA

<http://www.lastenkulttuuri.fi>  
<http://educa.messukeskus.com/>

# KULTTUURIYHDISTYS KUVIO RY:N LEKA -leikki ja kasvu, verkostomainen lastenkulttuurikeskus HAHMOT

## *Kekseliäs kolmikko valmiina taideseikkailuun*

Lilja on tavallinen 11-vuotias tyttö, joka löytää eräänä päivänä isoäitinsä taulusta pudonneen pensselin. Miten maalattu pensseli voi muuttua ihan oikeaksi? Kaiken lisäksi pensseli on utelias ja kekseliäs, ja sen nimi on Suitsait.

Suitsait hyppysissään Lilja tempautuu mukaan seikkailuihin suitsait sukkelaan.

Tiukoissa tilanteissa paikalle läiskähtää maalitahra Pollock, tuo luova hullu, joka jaa mystisiä viisauksiaan.

Yhdessä kolmikko pelastaa monenkirjavia ja eriskummallisiakin tilanteita luovuutta käyttäen. He muun muassa taistelevat mörköpelkoa vastaan, kommunikoivat vieraiden kulttuurien kanssa ja luovat roskasta arvokkaita aarteita. Taideseikkailut alkakoon!

### **Lilja**

*Esikuvana Samuel Malisen piirros*

Sankarittamme Lilja on tavallinen tyttö, joka rakastaa seikkailuja. Hänen paras ystävänsä on hulvaton pensseli Suitsait. Suitsait hyppysissään Liljasta kuoriutuu oikea taiteen supersankari! Lilja tutustuu monipuolisesti kulttuuriin, taiteeseen ja jännittävään luovuuden maailmaan.



### **Suitsait**

*Esikuvana Petra Pepperin piirros*

Isoäidin taulusta pudonnut pensseli on utelias, ketterä ja nokkela. Hän on aina valmiina seikkailuun ja päätyy usein kummallisiinkin tilanteisiin. Suitsaitin matkassa kaikki on mahdollista! *"Suitsait ja hups, seikkailuun!"*

### **Pollock**

*Esikuvana June Saviniemen ja Milka Pääjärven piirros*

Maaliläiskä Pollock on saanut nimensä taidemaalari Jackson Pollockin mukaan. *Abstraktia ekspressionismia* edustanut taiteilija teki maalauksia, joissa oli räiskettä ja läiskiä. Onko se edes taidetta? Juuso-karhukin pystyisi samaan! Kun tietokoneet ovat tutkineet Pollockin taidetta, siitä on löydetty suurta nerokkuutta ja silmää! Maaliläiskämme Pollock on luova hullu, jonka arvoitukselliset neuvot saavat kuulijat joskus raapimaan päätään. Pollockin sekopäisen kuoren alla on kuitenkin viisas ajattelija.



Pollock on kuin satujen pöllö, jakaa viisaita neuvojaan ja näkee metsän puilta. *"Mitä vanhempi sitä nuoremmalta näyttää. Mikä se on?"* Arvaatko sinä jo, mistä on kyse? (Oikea vastaus: muotokuva)